

Temat: „Życie codzienne dziecka romskiego.”

Kilka niezbędnych wiadomości o Romach

POCHODZENIE ROMÓW:

Zanim naukowcy dowiedli, że Romowie pochodzą z Indii, oni sami twierdzili, że przybyli do Europy z Egiptu. W Europie zjawili się niespodziewanie przed wiekami jako rzekomi wygnańcy. Zaskoczyli swą obecnością władze i mieszkańców krain, do których nadciągali pierwsze tłumne tabory. Mieszkańcy Europy długo wierzyli, że przybysze rzeczywiście pochodzą z Egiptu, gdyż nie istniały żadne wiarygodne źródła w tym zakresie. Dopiero w 1763 r. Węgier Istvan Valyi po zetknięciu się z przybyłymi do Europy studentami z Indii dostrzegł liczne podobieństwa i zbieżności między ich językami a romskimi. Odkrycie to stało się dla innych naukowców podstawą do studiów filologicznych i dalszych badań na ten temat. Pochodzenie Romów zostało potwierdzone bogatym materiałem dowodowym. Udowodniono, że Romowie wyszli z Indii około 1000 roku naszej ery. Z nieznanych przyczyn Romowie zamieszkujący Indie rozpoczęli wędrówkę na zachód. Szlaki cygańskiej wędrówki prowadziły przez Persję, Armenię i Grecję. Pierwszy dokument, poświadczający obecność Romów w Polsce, datowany jest na rok 1041 i pochodzi z Krakowa.

HISTORIA ROMÓW – WAŻNE WYDARZENIA:

Tak naprawdę nie istnieje historia pisana Romów. Romowie nie posługują się żadną dokumentacją. Ważne informacje przekazywane są ustnie. Największym współczesnym wydarzeniem dla Romów była zbrodnia hitlerowska. Przed drugą wojną światową żyło w Europie około miliona Romów. W wyniku zbrodni nazistowskich populacja Romów zmniejszyła się o około 30-50%. W Polsce z 50.000 zostało tylko 15.000. Inną ważną, przełomową datą w życiu Romów był rok 1964, w którym ostatecznie zakazano im wędrowania. Dla wielu, przede wszystkim starszych osób, było to wielkim nieszczęściem, gdyż wędrowanie taborami dawało im poczucie wolności. Pomimo zakazu mniejsze tabory przemieszczały się jeszcze ulicami miast. Tropiła je milicja i nakładała grzywny za nie posyłanie dzieci do szkoły, brak dokumentów, stałego zameldowania, palenie ognisk. Dla Romów rozpoczął się dla nich etap życia osiadłego. Konsekwencją osiedlenia się dla większości Romów był głód. Romki przynosiły do taboru pożywienie, które otrzymywały w zamian za wróżenie. Romowie starali się jednak mieszkać gromadnie, pośród współbraci, kontynuując tradycyjne zajęcia i stare obyczaje. Na pewno warto wspomnieć o zwierzchniku (przez nie-Romów nazywanym „królem”). Jest „głową” polskich Romów. Rozsądza on najważniejsze kwestie sporne. Mniej ważne rozstrzyga rada starszych danej okolicy. Ważnymi wydarzeniami w życiu Romów są śluby, narodziny i śmierć. Każde z nich jest obchodzone przez Romów w sposób szczególny i właściwy dla danej nacji.

JĘZYK ROMÓW:

Język romani (cygański) należy do grupy języków indoaryjskich. Prawdopodobnie Romowie w swej pierwotnej ojczyźnie porozumiewali się wspólnym językiem, a wszelkie różnice ukształtowały się już poza Indiami. Język romski kształtował się bez zapisu. Powstało wiele dialektów tego języka. Z czasem rozbieżności stały się tak wielkie, że obecnie Romowie należący do różnych grup muszą porozumiewać się za pomocą języka polskiego. W języku Romani jest dużo naleciałości z języka polskiego. Niektóre grupy Romów, mieszkające np. w

Krystyna Markowska
Życie codzienne dziecka romskiego – materiał dla nauczyciela

Hiszpanii, Jugosławii czy Rumunii, zatraciły zupełnie lub częściowo język macierzysty i używają jedynie języka miejscowego, czasami jedynie wplątując pojedyncze słowa romskie. W Polsce językiem romani Romowie posługują się na co dzień, a język polski jest językiem urzędowym.

TRADYCJE ZAJĘCIA ROMÓW:

Ze względu na specyfikę narodu romskiego (mniejszość etniczna) i przestrzeganie pewnych zasad, zajęcia Romów były i są bardzo ograniczone. Ginącą już profesją Romów szczepu Kalderasza (Cyganie „Ostryjaki”) było kotlarstwo. Charakterystyczne dla Romów podkarpackich (Bergitka Roma) było pobielanie naczyń i kowalstwo. Najczęstszymi zajęciami Romów Polskich był handel końmi, łowienie ryb, organizowanie opału. Dbanie o konie było ważne, gdyż były one jedynym środkiem transportu. Mężczyźni też rozpalali ognisko i rozbijali obozowisko. Do nich również należało podejmowanie trudnych decyzji. Do kobiet romskich należało wychowywanie dzieci, pilnowanie gospodarstwa, przygotowywanie posiłków, chodzenie po prośbie i wrózenie. Kobiety zabierały dzieci ze sobą. Starsze trzymały się spódnicy, a młodsze noszone były w prześcieradle na piersiach (zapewniało to wolne ręce i plecy do dźwigania). Dzieci spały w kolebkach, które były zrobione z prześcieradła i przywiązane do drzew.

Kobiety romskie, niezależnie od kraju zamieszkania, zajmowały się wróżbiarstwem. Do najważniejszych istniejących do dzisiaj profesji należą handel i muzykowanie: taniec, śpiew, występy artystyczne. Czasami są one jedynymi źródłami utrzymania. W obecnych czasach Romowie zakładają własne firmy, najczęściej handlowe. Powstają także stowarzyszenia, w których pracują ludzie na rzecz własnej społeczności w celu poprawienia edukacji wśród Romów i pomocy w załatwianiu spraw w różnych instytucjach.

OBOWIĄZKI W DOMU I SZKOLE:

Szczególną uwagę przy wychowaniu dzieci kładzie się na szacunek do osób starszych i opiekuńczość w stosunku do młodszego rodzeństwa. Od wczesnych lat dziewczynki uczone są pomagania rodzicom i innym starszym.

Szacunek dla starszych osób jest oddawany zarówno w domu rodzinnym, jak i podczas uroczystości rodzinnych. Młodzi powinni być w stosunku do starszej osoby: mili, uprzejmi, uczynni, pokornie wysłuchiwać uwag i oddawać szacunek całując ją w dłoń, niezależnie od płci. Posłuszeństwa dzieci są uczone od najmłodszych lat.

W młodszym wieku dzieci są bardzo rozpieszczane przez członków rodziny. Tylko w wieku dziecięcym obchodzone są urodziny. Dorośli nie obchodzą imienin ani dnia urodzin.

Dziewczynki ubierają się na co dzień podobnie jak ich koledzy i koleżanki w szkole, ale podczas uroczystości rodzinnych zakładają tradycyjne stroje. Od najmłodszych lat dziewczęta uczą się dbania o dom, gotowania, pomagania w domu. Starsze dzieci mają obowiązek opieki nad młodszym rodzeństwem. Chłopcy i dziewczynki są obecni z całą rodziną w czasie uroczystości. Uczą się obrzędów i zachowań. Każdy chłopiec ma obowiązek towarzyszyć ojcu w czasie oficjalnych spotkań. Już od najmłodszych lat dzieci wiedzą, że w czasie takich spotkań kobiety zajmują osobne miejsca przy stole. Dzieci nie obowiązują tą zasadą.

W szkole: nastoletnie dziewczęta nie rozbierają się na lekcjach WF, zakrywają ciało ćwicząc np. w dresach.

Wszystkie dzieci romskie mają obowiązek chodzenia do szkoły, odrabiania lekcji, nauki. Z uwagi na to, iż szkoła jest dla Romów stosunkowo nowym obowiązkiem, edukacja nie jest

Krystyna Markowska
Życie codzienne dziecka romskiego – materiał dla nauczyciela

priorytetem. Obecnie zmienia się stosunek rodziców do nauki i tym samym ich wpływ na edukację dzieci.

WĘDRÓWKI TABORÓW:

Romowie byli ludem wolnym, nie przywiązanym do jednego miejsca. Wędrowali taborami po polskich drogach z miasta do miasta, z wioski do wioski. Wozy zaprzęgane były w jeden lub dwa konie i pomalowane w wielobarwne wzory, a w rogach umieszczane były drewniane rzeźby smoków i gryfów. Zatrzymywali się na skraju lasu w pobliżu rzek i wiosek.

Romowie nie pozostawali długo w jednym miejscu. Wędrowali od wiosny, aż do późnej jesieni. Wynajmowali domki tylko na okres zimy. Wiosną 1964 r., kiedy to ostatecznie zakazano wędrowania, rozpoczął się etap życia osiadłego.

ZASADY SPOŁECZNE ROMA (mężczyzny) I ROMNI (kobiet):

Niepisany kodeks zakazów obyczajowych, których nieprzestrzeganie zagrożone jest skalaniami, stanowi podstawę respektowania i nadzorowania wewnątrz społecznej praworządności w grupach polskich Cyganów (Polska Roma). Kodeks ten jest tradycyjnym zbiorem nie tyle postępowania ile wyliczenia, czego Romom nie wolno. Jest to zespół zakazów zwanych magirypena. Właśnie na tym kodeksie opierają się wszystkie zasady społeczne Roma-Romni. Mimo znacznego zróżnicowania, większość Romów nadal przestrzega tradycyjnego romskiego kodeksu, który określa zasady zachowania się w stosunku do współbraci. Rola kobiety jest uzupełnieniem roli mężczyzny i odwrotnie. W społeczeństwie Romów jest tak, że mężczyzna jest głową rodziny. On ma prawo pierwszego głosu, on podejmuje ważne decyzje. Każda szanująca się kobieta powinna podporządkować się mężczyźnie. Nie znaczy to jednak, że nie ma prawa głosu, że jest kimś gorszym. Kobieta w społeczeństwie, która zachowuje się zgodnie z ogólnymi normami jest szanowaną Romni. Ważne jest, żeby potrafiła się zachować odpowiednio w danej okoliczności.

SZTUKA ROMÓW:

Wiersze Papuszy-Bronisławy Wajs (1908-1987) są cenioną poezją Romów. Ta romska poetka jako pierwsza nauczyła się czytać i pisać. Umiejętność tę nabyła dopiero w późnym dzieciństwie. Odkrywca poetki Jerzy Ficowski przetłumaczył jej wiersze na język polski i opublikował. Sztuką Romów jest taniec i śpiew. W przeważającej części nie pobierają lekcji w szkołach muzycznych. Grają i śpiewają ze słuchu. Sami piszą teksty piosenek i komponują melodie, układają choreografię. Zakładają własne zespoły śpiewu i tańca. Jest wiele znanych piosenkarzy jak Randia, Masio Kwiek, Michał Burano czy pół-Romka Edyta Górniak. Sztuką Romów jest również malarstwo. Współczesny romski malarz Edward Majewski zwany jest „Van Goghciem” dwudziestego i dwudziestego pierwszego wieku. Pochodzi z Opatowa koło Kielc. Swoje obrazy wystawiał w wielu miastach. Jego prace przyniosły mu wiele nagród i wyróżnień. Jego obrazy znajdują się w zbiorach niektórych muzeów w Polsce i za granicą, a także w galeriach kolekcjonerów na całym świecie.

TRADYCYJNA KUCHNIA ROMSKA I STROJE ROMSKIE:

W tradycyjnej kuchni romskiej ważnym składnikiem był drób. Wszystkie zupy owocowe przygotowywane były na bazie rosółu. Dawniej kobiety gotowały to, co zdobyły lub to, co znalazły w lesie na łące. Tradycyjna kuchnia romska to wspomniane zupy owocowe i

Krystyna Markowska
Życie codzienne dziecka romskiego – materiał dla nauczyciela

warzywne np. wiśniowa, śliwkowa, jabłkowa, buraczana czy szczawiowa zaprawiane mąką i dużą ilością śmietany. Dawniej gotowano bezpośrednio na rozżarzonych węglach. Przy gotowaniu szczególnie dba się o czystość. W taborach do jedzenia jako pierwsi zasiadali mężczyźni, a potem dzieci i kobiety. Mówimy tu o tradycyjnej kuchni polskich Romów. Kuchnie innych grup różnią się między sobą. Stroje kobiet były wielobarwne. Nosiły długie układane w fałdy spódnice i fartuch. Pod spódnicą do dziś noszona jest halka. Bluzka nie przylegająca do ciała, zakrywająca biodra. Atrybutem dawnej Romni była chusta na ramionach i na głowie. Włosy zaplatały w warkocz. Często chodziły boso. Bardzo lubiły złote ozdoby. Uszy kobiet romskich zdobiły kolczyki już od pierwszych tygodni życia. Ubiór u starszych kobiet zachowuje się do dziś charakterystyczne cechy. Młode dziewczęta, chociaż nie noszą kolorowych strojów, to jednak zachowują odpowiednią długość spódnic oraz dbają, aby nie przylegały do ciała. Pozostało zamiłowanie do ozdób. Mężczyźni ubierali się w szerokie spodnie i koszulę, nosili buty z cholewami i kapelusze. Dzisiaj młodzi Romowie ubierają się na sportowo, bardziej po europejsku. Nie ma specjalnego nakazu czy zakazu dotyczącego stroju mężczyzn.

CHARAKTERYSTYCZNE PODZIAŁY ROMÓW:

Przebywający w Polsce Romowie dzielą się na cztery szczepy. Różnią się między sobą dialektem języka romani, trybem życia, obyczajami, profesjami, ubiorem.

Rozróżniamy Romów nizinnych nazywanych Polska Roma, wyżynnych przez innych Romów nazywanych górskimi Romami, Kalderasza i Lowari nazywanych Ostryjakami. Występują również Romowie rosyjscy i niemieccy.

IMIONA ROMÓW, KILKA WAŻNYCH SŁÓW:

Dzieciom nadaje się dwa imiona. Jedno romskie, które może być tradycyjne (np. Tachmina, Fatima, Malika, Zuhra, Rupa, Sieja, Bruma, Aranka, Jaśmina, Roza, Phabuj, Mura, Sara/Lilek, Funek, Taniuniu, Ranek, Grunia, Sendak, Siojek, Nono, Tyny, Zoran, Sachim, Zamir, Zoltan) lub nadane na czyjąś cześć (np. nazwa miasta lub państwa: Turyno, Italiano, dla chłopca, Wenecja, Norwegia dla dziewczynki) lub obecnie imiona o brzmieniu zagranicznym lub z filmu.

Drugie imię nadają się urzędowe, czyli takie, które wpisuje się do dokumentów.

Ważnym słowem używanym przez polskich Romów jest powitanie „łaćho dyves” i pożegnanie „devlesa”, które w dosłownym tłumaczeniu znaczy „z Bogiem.” Jest też pozdrowienie, którego używa się w trakcie bardziej oficjalnych spotkaniach „Javen saste i bahtałe”, które w tłumaczeniu znaczy „bądźcie zdrowi i szczęśliwi.”

PUBLIKACJE NA TEMAT ROMÓW:

1. A. Bartosz „Nie bój się Cygana”, Sejny 1994.
2. A. Bartosz „Stanęły wozy kolorowe”, Tarnów 1996.
3. J. Ficowski „Cyganie na Polskich drogach”, Kraków 1985.
4. J. Ficowski „Gałązka z drzewa słońca. Baśnie cygańskie”, Sejny 1999.
5. Papusza (B. Wajs) „Lesie ojciec mój”, Warszawa 1990. (wstęp i przypisy J. Ficowski)
6. A. Kowarska „Polska Roma. Tradycja i nowoczesność”, Warszawa 2005.

Krystyna Markowska
Życie codzienne dziecka romskiego – materiał dla nauczyciela

7. J. Mirga „Baśnie cygańskie”, Kraków 2007.
8. K. P. Garliński „Meteory”, Szczecinek 2007.

czasopisma:

1. „Rrom p-o drom” - miesięcznik wydawany w Białymstoku (ul. Warszawska 43, 15-06 Białystok)
2. „Romano Atmo”- miesięcznik wydawany w Szczecinku (ul.Pl. Wolności 12 78-400 Szczecinek)